

Postkolonijalna kritika

Hito Steyerl

Prijevod: Boris Buden

U raspravi o kulturnoj globalizaciji velikim dijelom je rijec i o takozvanoj postkolonijalnoj teoriji. Sto treba shvatiti pod tim? Prema Ruth Frankenberg i Lata Mani (1993, str. 292), postkolonijalnost označuje specifični "conjunction" drustvenih silnica, kao i konkretizaciju politike na lokalne prilike. Geopoliticke razlike u moci vrse snazan utjecaj na te drustvene odnose. One utjecu na nastanak sasvim određenih vrsta subjektivnosti - i time na umjetnicku proizvodnju kao i na obrazovanje estetskih i kognitivnih kategorija njezine recepcije. Kako globalni odnosi moci danas posvuda po svijetu strukturiraju životne uvjete, mjesto na kojem, prema Frankenberg/Mani definiciji, postkolonijalni odnosi moci djeluju, takodje je ubikvitarno. Ono ne leži izvan drustvene prakse ili s onu stranu granica zapadnih drustava, nego se reproducira u njima kao drustveni odnos istodobnog uključivanja i isključivanja.

U njemackoj recepciji takvih teza, teorijske ideje i umjetnicka djela nastala iz lokalnih pripovijesti migracije i minorizacije uopće se ne uzimaju u obzir. Umjesto toga, recipiraju se gotovo isključivo američke postavke. I obrnuto, migranti i pripadnici manjina javljaju se u tim tekstovima pretežito kao nijemi i nemocni likovi, kao što je slučaj na primjer u Homi Bhabhinom utjecajnom eseju *Dissemi-Nation*. (Bhabha 1997, str. 186 i dalje) Ondje je, u referenci na Johna Bergera, turski gastarbeiter u Njemackoj opisan kao "nijemi automat koji radi" odnosno kao "prisutnost bez jezika". Tako se stvara slika bespomoćne subalternosti koja obilježe ne samo pogled na migrante i manjine, nego i na sve njihove iskaze. Druga predrasuda o postkolonijalnoj teoriji glasi, da je ona u njemackom kontekstu ionako samo ograniceno relevantna, jer njemacke kolonije jedva da su spomena vrijedne, a ni nacionalsocijalistička politika diskriminacije se ne može usporediti s problematikom autenticne kolonijalne vladavine. (Bronfen/Marius 1997, str. 8) Tako se kao jedina mogućnost adaptacije nudi istraživanje "ucinaka masovne migracije ljudi i globalne cirkulacije znakova, roba i informacija." (isto) Ono na sto se pritom misli, nije primjerice paradoksalna okolnost, da znakovi, roba i osobe relativno neometano cirkuliraju od Sjevera prema Jugu, ali ne i obrnuto. Pod "ucincima globalne masovne migracije" takodje nije misljena permanentna neokolinijalna nejednakost koja se reproducira i unutar zapadnih drustava u obliku neravnopravnosti migranata i manjina. Ono pak sto se pod spomenutim ucincima misli, banalnosti su kao na primjer okolnost "da ja kao Juznonjemica mogu posjetiti klub u Zürichu gdje mogu cuti kao neki covjek crne boje koze sa svojom prijateljicom govoriti svicarski." (str. 6 i dalje) Ti i slični dozivljaji navode autore na to da postkolonijalne odnose moci opisu kao neku vrstu disca u kojem se pored "DJ-kulture" nudi i "Fusion Cooking". To onda potvrđuje "produktivnost unutarnjih razlika." (str. 3)

Vec jedno od najranijih umjetnickih svjedočanstava prisutnosti Afrikanaca u Njemackoj nipošto ne upućuje na harmonične kulturne kontakte. Slika Albrechta Dürera "Afrikanac u Augsburgu" (1508) ocigledno prikazuje roba nekog tamosnjeg trgovackog drustva. Vec u prvoj fazi kolonizacije latinske Amerike i Azije njemacka trgovacka drustva kao Tucher na primjer pružile su najveću finansijsku podršku podjarmljivanju, pljackanju i djelomnim iskorjenjivanju domorodackog stanovništva. Afrikanac nije slučajno dospio u Augsburg, nego je onamo dosao u okviru jedne tada globalizirajuće internacionalne trgovine robljem koja je obuhvacala više kontinenata. I u tome su njemacke trgovacke kuce u znatnoj mjeri sudjelovale. Tako je primjerice prvi Asiento, jedna vrsta licence za stjecanje robova, 1526. dodijeljena Nijemcima Eyngeru i Sayleru (Kloes 1985, str. 84). Značajan njemacki prilog povijesti kolonizacije može poricati samo onaj tko u potpunosti zanemaruje takve ekonomski i političke sveze.

Kretanja migranata danas su također tek u manjoj mjeri inspirirana njihovom slobodnom voljom i odvijaju se sve vise u kontekstu globalizacije svjetskog tržista. U skladu s tim autori kao Ha (Ha 2002.) naglasavaju ekonomske i političke razlike u moci koje strukturiraju postkolonijalnu situaciju i upozoravaju na kontinuitete u ekonomskoj funkciji dosljaka i manjina koji služe kao neka vrsta "konjukturne opruge", industrijske rezervne armije odnosno kao radno roblje.

"Premda postoje vazne razlike između putujucih, prisilnih i gostujućih radnika, koji se nipošto ne mogu usporedjivati ni izjednacavati, ipak se isplati potraziti dodirne točke među njima. Na taj način možemo razotkriti razlike kao i zajedničke elemente koji s jedne strane omogućuju iskaze o trajno djelatnim strukturama odnosno diskursima i praksama cije vazenje premasuje epohe. (...) Osmotrimo li ishodisni temelj postkolonijalne migracije u Saveznoj Republici Njemačkoj, vec na prvi pogled cemo uociti niz historijskih, diskurzivnih i funkcionalnih paralela između takozvanih putujucih, stranih i gostujućih radnika, paralela koje upućuju na nastavljanje rasističke kolonijalne prakse u Njemačkoj." (isto) Tko "suti o kolonijalnoj prisutnosti", pise Ha, bolje da ni ne pocne govoriti o fenomenima kao sto su "hibridnost" ili postkolonijalizam.

Postkolonijalnost naime "prije svega nije nikakav kronološki pojam epohe koji označuje vrijeme nakon formalne političke neovisnosti o zapadnoj kolonijalnoj sili, nego politički motivirana kategorija koja služi za analizu povijesnih, političkih, kulturnih i diskurzivnih aspekata nedokinutog kolonijalnog diskursa". (Ha 1999.) Ona prema tom shvacanju obuhvaca "mjesto političkog lociranja. To mjesto je utkano u sjećanje i ostavstину kolonijalne prošlosti i njegovih suvremenih oblika i nacina djelovanja." (Gutierrez Rodriguez 2000.) Razlike između pojedinih lokalnih "conjunctures" postkolonijalnosti moraju se dakle iznaci u lokalno specifičnoj analizi. To istraživanje također omogućuje razvoj analitičkih instrumenata koji razmatraju lokalnu povijesno političku pozadinu globalizacijskih fenomena etnizacije, konstitucije spola i klasnospecifične lokacije. Analiza postkolonijalne, feminističke i antirasističke kritike ovdje znaci uzimanje u obzir geografskog i političkog konteksta u kojem je ona proizvedena i posredstvom koje je oblikovana.

To vazi prije svega za kritičko razmatranje onih umjetnickih i teorijskih formi koje se u kontekstu postkolonijalne kritike uvijek iznova spominju kao njezin privilegirani medij, naime takozvana hibridna, mjesana forma (Erel, 1999). Kako Umut Erel naglasava, mogućnosti diskursa hibridizacije ne podlijezu samo analitičkim i strateskim ogranicenjima. U okviru globalno dominantnog zapadnog kapitalizma koji se hrani lokalnim razlikama nastaju i hijerarhijski razlicitih hibridnih kulturnih formi i zanrova. Posljedica toga je da se prije svega anglo američki oblici hibridnosti privilegiraju u odnosu na ostale i tumace kao univerzalni i jedino vezeci primjeri kulturnog mjesanja. U okviru uvjeta primjene globalne kulturne industrije oni se postvaruju, egzotiziraju i seksualiziraju te time depolitiziraju. I u toj hijerarhizaciji hibridnih kulturnih oblika u prvi plan se probija rangiranje koje privilegira proizvode ekonomski i vojno dominantnih zemalja kao sto su Engleska ili SAD - dok se kulturna proizvodnja s globalnog Juga, kao arhaicna, zaostala i time manje vrijedna, odbacuje. Hijerarhije internacionalne podjele rada neposredno se pretvaraju u kulturnerasističke hijerarhije u području estetike. Tek rekontekstualizacija razlicitih formi može protumaciti to redupcionisticko čitanje kao efekt diskurzivnih odnosa moci u kontekstu globalnokapitalistickih oblika potrošnje.

Suprotno tomu analiza razlicitih umjetnickih i teorijskih formi u jednako tako razlicitim postkolonijalnim "conjuctures" pokazuje globalnu medjuovisnost (Shohat, Stam 2000, str. 28) razlicitih formi artikulacije širom svijeta. Za razliku od znanosti o kulturi koja je jendostrano usmjerena na kulturnu proizvodnju Sjevera, Ella Shohat i Robert Stam zagovaraju jednu, na teoriju svjetskog sistema (Wallerstein 1974, 1980) oslonjenu analizu djelovanja globalne nejednakosti na kulturnu i teorijsku artikulaciju - Nasuprot eurocentricnim ogranicenjima oni favoriziraju istraživanje "multitemporalnih heterogenosti" dakle analizu istodobnih prostorno-vremenskih elemenata koji se medjusobno preklapaju i koji utjecu na produkciju socijalnih tekstova. Ta teza polazi od pretpostavke da strukturalna preražvjenost i nerazvijenost ne utjecu jedna na drugu samo na ekonomskom području, nego djeluju i na umjetnicku artikulaciju.

To postaje ocigledno posebice tada kada se istrazuju ne samo postkolonijalni konteksti u globalnom Sjeverozapadu, nego kada se oni u citavom svijetu dovedu u odnos s feministickim artikulacijama. Tako se postkolonijalni konteksti u istocnoj Evropi razlikuju kako prema svojim formalnim artikulacijama, tako i prema, u njima manifestiranim, mnogostrukim logikama dominacije u odnosu na kolonijalizam, patrijarhalno organizirani nacionalizam, militarizaciju i neokolonijalizam. (Grzinic 2000, Papic 1999)

Ono sto se pri razrvstavanju razlicitih kulturnih i teorijskih produkcija u razlicitim postkolonijalnim kontekstima mora uzeti u obzir, jesu lokalno specificni uvjeti tih produkcija. I postkolonijalne mijesane kulturne forme Sjevera upletene su u nacine proizvodnje globalnog kapitalizma i reproduciraju tako postojece razlike u moci u kontekstu medjunarodne podjele rada. Socijalna nejednakost kodira se kao kulturna razlika ili cak kao kulturni nedostatak i na taj se nacin cini nevidljivom. Ta stalna reproducija kulturalizirane nejednakosti tvori globalnokapitalisticki zakon "neravnomjernog razvjeta". Time eurocentricne hijerarhizacije razlicitih postkolonijalnih konteksta reproduciraju kulturnasisticke mehanizme iskljucivanja koji sa svoje strane iznova predstavljaju fundamentalni strukturalni element globalno kapitalistickih oblika potrosnje i/ili iskoristavanja.

U odnosu na kontekstualizaciju razlicitih postkolonijalnih artikulacija u okviru njihove globalne medjuovisnosti mozemo se tako parafrazirajuci jednu izreku Gayatri Spivak priupitati "What sort of coding has produced this text?" (Spivak 1990, str. 19) Njezin interes se usmjerava na to, koji specificni odnosi moci omogucuju nekom individuumu da se opise i objasni u jednoj odredjenoj logici. (Gutierrez Rodriguez 2001)

U tom smislu moramo u odnosu na prijenos postkolonijalnih postavki u njemacki kontekst ne samo zapitati se Spivakinim rjecima: "Can the subaltern speak?", odnosno "Can the subaltern speak German?" Pitanje, naprotiv, mora glasiti: But even if he or she has been talking on for centuries - why didn't anybody listen?

Bibliografija:

Homi K. Bhabha (1997): "DissemiNation: Zeit, Narrative und die Ränder der modernen Nation". U: Elisabeth Bronfen/Benjamin Marius (1997): Hybride Kulturen. Tübingen: Stauffenburg Verlag. Str. 149-194.

Elisabeth Bronfen/Benjamin Marius (Izd.) (1997): Hybride Kulturen. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

Umut Erel (1999): "Grenzüberschreitungen und kulturelle Mischformen als antirassistischer Widerstand?" U: Cathy Gelbin/ Kader Konuk/ Peggy Piesche (Izd.): Aufbrüche. Kulturelle Produktionen von Migrantinnen, Schwarzen und jüdischen Frauen in Deutschland. Königstein.

Ruth Frankenberg / L. Mani (1993): "Crosscurrents, Crosstalk: Race, 'Postcoloniality' and the Politics of Location". U: Cultural Studies 7.2, str. 292-310.

Encarnación Gutiérrez Rodríguez (1999): Intellektuelle Migrantinnen - Subjektivitäten im Zeitalter von Globalisierung. Eine postkoloniale dekonstruktive Analyse von Biographien im Spannungsverhältnis von Ethnisierung und Vergeschlechtlichung. Opladen.

(2001): "Fallstricke des Feminismus. Das Denken 'kritischer Differenzen' ohne geopolitische Kontextualisierung. Einige Überlegungen zur Rezeption antirassistischer und postkolonialer Kritik" U: polylog. Zeitschrift für interkulturelles Philosophieren 4 (1999), str. 13-24.

Marina Grzinic (2000): "Spectralisation of Europe". U: Timothy Druckrey (Izd.): The Net_Condition: Art and Global Media. Boston, Karlsruhe.

Kien Nghi Ha (1999): Ethnizität und Migration. Opladen.

(2002): Postkoloniale Migration, Rassismus und die Frage der Hybridität u.v.M.

Erhard Kloes (1985): Die Herren der Welt, Köln.

Zarana Papic (1999): "Women in Serbia: Post-Communism, War and Nationalist Mutations". U: Sabrina P. Ramet (Izd.): Gender politics in the Western Balkans. Providence.

Ella Shohat, Robert Stam (2000): "Narrativizing Visual Culture - towards a polycentric aesthetics". U: Nicholas Mizoeff (Izd.): The Visual Culture Reader. London, New York.

Gayatri Chakravorty Spivak (1988): "Can the Subaltern Speak?" U: C. Nelson / L. Grossberg (Hg.): Marxism and the Interpretation of Culture. Chicago.

Immanuel Wallerstein (1974): The Modern World-System, I: Capitalist Agriculture and the Origins of European World-Economy in the Sixteenth Century. New York dj London: Academic Press, 1974.